

meningen att de senare huvudsakligen exporterar råvaror till de förra, och sedan importerar industrivaror. I själva verket råder det i stort sett balans mellan i-ländernas råvaruimport och -export (exklusive bränslen). Socialistländerna, däremot, importerar mer råvaror än de exporterar, om inte bränslegruppen räknas in. Radetzki nämner som exempel att i-länderna nettoexporterar råhudar till u-länderna, men nettoimporterar lädervaror. Emellertid är u-länderna mer beroende av råvaruexport, eftersom den utgör en större andel av den totala exporten: cirka en tredjedel att jämföra med något mer än en femtedel för i-länderna, exklusive bränslen, och drygt hälften jämfört med knappt en tredjedel om bränslen inkluderas. I de aggregerade siffrorna döljs många enskilda u-länder med ett ännu större exportberoende, liksom ett relativt stort importberoende i Västeuropa och Japan.

Boken fortsätter med ett kapitel om komparativa fördelar, protektionism och ett försök att kvantitativt beskriva handelsrestriktionernas omfattning. Dessa är framför allt på marknaderna för livsmedel och stål omfattande. Radetzki tar tveklöst ställning för frihandel, och skriver

"Att vidmakthålla en ganska hog självförsörjning betraktas om en viktig försäkring i händelse av blockader i krig och andra störningar i tillförseln. I praktiken är en viktigare orsak till det kraftiga jordbruksskyddet att jordbrukarnas påtryckningsgrupp har stor politisk makt i många länder och att de är mycket starkt representerade i respektive parlament i förhållande till jordbrukets andel av sysselsättningen."

Kapitel fyra inleds med ett kort avsnitt elementär formell prisbildningsteori, men diskussionen utvidgas snart till mer komplicerade specialfall. Detta görs dock helt och hållet verbalt. Exempelvis framhåller Radetzki att utbudskurvans läge inte är oberoende av branschens vinstnivå: stigande ineffektivitet vid kopparproduktion under en följd av år med höga kopparpriser gjorde att kostnaden per ton med en fjärdedel översteg den, till vilken man kunde producera när priserna senare föll. Vidare diskuteras prisinstabilitet och

Marian Radetzki:

Råvarumarknaden

I *Råvarumarknaden* (SNS, 1989) analyserar Sveriges mest kände expert på råvaruekonomi, Marian Radetzki, råvarornas ekonomi och betydelse ur ett internationellt perspektiv. Boken inleds med ett kapitel som definierar begreppet råvaror och ger en översiktsbild av handelsströmarnas riktning och storleksordning. För Sveriges del utgör råvaruimporten (-exporten) 20 procent av den totala importen (exporten); för OECD-länderna är motsvarande siffra 30 procent. För världen som helhet utgör råvaruexporten 40 procent av all export. Den viktigaste råvarukategorin, bränslen, står ensam för 20 procent av världsexporten.

Radetzki passar också på att vederlägga den vanliga missuppfattningen att i-länderna "suger ut" u-länderna, i den

långsiktiga pristrender. De flesta empiriska studier pekar mot en fallande pristrend för de flesta råvaror under 1900-talet – i genomsnitt har råvarupriserna fallit med drygt en halv procent per år. Detta strider paradoxalt mot det teoretiskt förväntade resultatet när man har finita resurser och tilltagande knapphet på mark. (Hotellings lag säger att med vissa förutsättningar kommer priset på en uttömbar naturresurs att stiga i takt med realräntan.) Radetzki diskuterar visserligen några skäl till detta, men här önskar man sig en större utförlighet. Minnesgod läsa av *Ekonomisk Debatt* vet kanske att Radetzki visat framsynthet på området genom att i det första numret 1985 prognosticera att oljepriset skulle falla till omkring 20 dollar och under korta perioder kanske så lågt som till 10 dollar.

I kapitel fem diskuteras råvarubörsernas förtjänster och deras betydelse för råvaruhandeln. Att de inte alltid är så rationella som vi tror framgår kanske av ett exempel från Chicago-börsen: man introducerade samtidigt futureskontrakt för skinka och bacon. Skinkkontrakten blev en flopp, med baconkontrakten hade stor framgång. Att de inte bara är en arena för pappersaffärer framgår kanske av, att även om mindre än en procent av bensinkontrakten på New York-börsen resulterade i fysisk leverans, så motsvarar dock detta åtta procent av USAs bensinkonsumtion.

Därefter följer ett kapitel som behandlar olika åtgärder för att trygga tillförseln av råvaror – tex beredskapslager eller egen produktion. I enlighet med citatet ovan menar författaren att man i de flesta fall gått allt för långt för att trygga råvarutillförseln, med höga kostnader för skattebetalare eller konsumenter som följd. "Flexibiliteten i anskaffning och besparingar i förbrukning under svåra tider illustreras av att lagren av en grupp strategiskt viktiga metaller i Tyskland 1945 (...) var större än när kriget började, trots den allierade flottblockaden och det stora behovet av dessa material under sex års oerhört intensiva krigsansträngningar."

I de avslutande tre kapitlen diskuteras råvarukarteller (dar Radetzki menar att OPEC, trots senare års oljeprisfall, varit

exceptionellt – i jämförelse med andra råvarukarteller – framgångsrik med att hålla oljepriserna över jämviktspriset), statsägd råvaruproduktion och nationellt beroende av råvaruproduktion. I beroendefrågan drar författaren slutsatsen att en stark koncentration på råvaruproduktion i ett land normalt inte är skadlig. Emellertid kan ett land bli mer känsligt för störningar, om råvaruberoendet ökar, genom den sk "nederländska sjukan". Stora lönsamma, exportinriktade naturresursprojekt leder till stigande inhemsk efterfrågan, stigande priser på inhemska produktionsfaktorer och därmed en utslagning av exporterande och importkonkurrerande industri, eftersom den starka bytesbalansen hindrar valutan från att värderas ned. Dock förefaller det mig felaktigt att, som författaren gör, kalla valutan övervärderad. Vad det handlar om är ändrade komparativa fördelar och en därmed åtföljande förändring av produktionsinriktningen från industri till råvaruproduktion.

Råvarumarknaden är en marknadsanalys som går på tvärs med den nationalekonomiska disciplinens fackindelning, mycket mer än tex en analys av virkesmarknaden skulle göra, eftersom den täcker en så stor och grundläggande del av världsekonomin. Här finns element av public choice, finansiella marknader, handelsteori, utvecklingsekonomi och industriell organisation, för att nämna några. Eftersom ambitionen samtidigt varit att skriva en bok som även andra än specialister skall förstå, blir analysnivån av nödvändighet grund. Axplock ur ekonomisk teori, tabellmaterial, institutionella förhållanden och observationer av närmast kuriös karaktör blandas om varandra. Resultatet är en trevlig, lättsmält bok som kan ge en nationalekonom som inte är specialist på området vissa teoretiska insikter och mycket kunskap om institutionella förhållanden. Kanske gäller det omvända för dem som praktiskt sysslar med råvaruhandel?

Fil kand *MATS BERGMAN*
Institutionen för nationalekonomi
Umeå universitet